

DEVLETLER HUKUKUNUN KURUCUSU MÜSLÜMANLARDIR

Prof. Dr. Ekrem Buğra Ekinci, 08.11.2021

<https://m.turkiyegazetesi.com.tr/yazarlar/prof-dr-ekrem-bugra-ekinci/621394.aspx>

Şer'î hukuk dünyayı dârüislâm ve dârülharb olarak iki kısma ayrılır. Her birinin hükmü başkadır.

Milletlerarası hukukun teşekkülü, yani devletlerin birbirleriyle münasebetlerinde riayet etmeleri icap eden kaidelerin konulması kolay olmamıştır. Çünkü bunlar, **menfaat ve güç üzerine** kuruludur. Kaideyi kim nasıl tatbik edecektir? Hollandalı hukukçu Hugo Grotius'un 1625'te basılan de **Jure Belli ac Pacis** (Harb ve Sulh) kitabı, milletler üstü bir hukuk kurma çabalarının temeli sayılır.

Hâlbuki dünyada bu sahada bilinen **ilk eser** Müslümanlar tarafından daha VIII. asırda yazılmıştır. İmam Ebu Hanife'nin talebesi **Muhammed Şeybânî**'ye ait **es-Siyerü'l-Kebîr** adlı eser, **Sultan II. Mahmud** zamanında, yeni kurulan ordu mensuplarının okuması için Türkçeye de tercüme olunup bastırılmıştı.

İmam Ebû Hanîfe'nin bilhassa **devletler ve vatandaşlık hukuku** ile alâkalı ileri görüşlü ictihadları, asırlar sonra gayrimüslimlerin hâkim buldukları memleketlerde yaşamak mecburiyetinde kalacak Müslümanlar için çok büyük değer ifade eder. Müslümanlar, anlaşmalara bakmaksızın, milletlerarası münasebetleri bir **iç hukuk tanzimi** olarak görmüş; yani şövalyece bir tavırla kendisini bazı kaidelere tahdit etmiştir.

Meşhur Fransız devletler hukukçusu **Henri Bonfils** (1835-97) der ki: Devletler hukukunun esası, Hâfız Şirazî'nin şu iki mısraındadır: **Asâyiş-i du kîfî tefsir-i in du harfest, bâ dositân mürüvvet, bâ düşmenân müdârâ.** (İki dünyanın emniyeti şu iki sözdedir: Dostlara mert davranmak; düşmanları idare etmek.)

Çok devlet tek millet

Şer'î hukuka göre, yeryüzü dârüislâm ve dârülharb (dârülküfr) olmak üzere **iki kısma** ayrılır. **Dâr**, memleket demektir. Çokluk hâli "**diyâr**" gelir. Dârüislâm, Müslümanların hâkim olduğu ve şer'î hukuka göre idare olunan memleketlerdir. **Velev ki Müslümanlar ekseriyette olmasın.** Burada Müslümanlar ve gayrimüslimler emniyet içinde yaşar. Dârüislâmın **hava sahası ve karasuları** da dârüislâma dâhildir.

Ayrı ayrı hükümetler tarafından idare olunsa da bütün İslâm memleketleri dârüislâm olarak **tek bir vatan** sayılır. Meselâ **Osmanlı Devleti** ile Mısır'daki **Memlûk** ve Hindistan'daki **Gürgâniye** devletleri hep dârüislâmdır. Vatandaşları diğerine serbestçe gidebilir.

Bir Müslüman, dârülharbden dârüislâma geldiğinde, **sınırdan içeri alınmaması** mümkün değildir. Bundan dolayıdır ki, Osmanlı Devleti tarih boyunca **iltica eden** Müslümanlara, hatta gayrimüslimlere kapısını açmakta tereddüt etmemiştir. (Hâlbuki şimdi umre için bile Suudi Arabistan'a izinsiz gitmek mümkün değildir.)

Eflak ve Boğdan gibi Müslümanların yaşamadığı, ama İslâm hâkimiyetindeki memleketler **dârüzzime**'dir. Burası dârüislâma dâhildir. Bâgilerin, yani meşru hükûmete isyan edenlerin hâkimiyet kurduğu memleketler **dârülbağy** olur. Dârüislâma dâhildir. 1908-1918 arası Osmanlı Devleti gibi. İktidarı, Müslümanlıktan dönenlerin (mürtedlerin) ele geçirdiği **dârür-ridde** de dârülharbe dâhildir.

Harbin sebebi

Dârülharb, dârüislâmın zıddıdır. **Gayrimüslimlerin hâkim olduğu** ve şer'î hukuka göre idare olunmayan memleketlerdir. **Velev ki Müslümanlar ekseriyette olsun.** Dârülharb vatandaşlarına **harbî** adı verilir. İki İslâm memleketi arasında olmayan **açık denizler ve çöller** de dârülharb sayılır.

Bazıları, dârülharb ismine bakarak, dünyada Müslümanlarla gayrimüslimler arasında **daimî harb hâlinin** cereyan ettiğini söylemişlerdir. Hâlbuki, **yeryüzünde asıl olan harb değil, sulh**dür. Hanefi hukukçularına göre, **harbin meşruluğu** da düşmanın küfrü değil, **Müslümanlara harb açmalarıdır.** Dârülharb, arada anlaşma olmadığı için her zaman harb edilebilmesi mümkün olan memleketleri ifade eder.

Dârüislâm hükümeti ile arada anlaşma bulunan memleketlere **dârüssulh** denir. Meselâ Osmanlı Devleti'nin yükselme devrinde **Fransa** ve vergi veren **Gürcistan** gibi ülkeler dârüssulh idi. Bunlar dârülharbe dâhildir. Açık denizde bir Fransız gemisini avlayan Müslüman denizcileri, Babıali ikaz etmiş; gemi iade edilmişti.

Dönüşüm

Dârülharb olan yerler, **üç şekilde dârüislâma dönüşür:**

1-Müslümanların fethedip, şer'î hükümleri icraya başladığı yer dârüislâm olur.

2-Dârülharbde yaşayan gayrimüslimler topluca Müslüman olunca, beldeleri dârüislâm olur.

3-Dârülharb ahalisi cizye vererek Müslümanların hâkimiyetini kabul edince memleketleri dârülislâma dönüşür.

Dârülislâmın **dârülharbe dönüşmesi** İmam Ebu Hanife'ye göre üç şartla olur: 1-Dârülharbe bitişik olmak. 2-Gayrı şer'î hukukun tatbiki. 3-İlk eman üzere zimmî ve Müslümanın kalması; yani Müslüman ve zimmilerin can ve mallarını şer'î hukuka göre kısas ve diyetle korunmuyor olması.

Hanefîlerden İmameyn (İmam Ebu Yusuf ve İmam Muhammed) ile Mâlikî ve Hanbelîlere göre, bir yerde **şer'î hukukun kaldırılmış olması**, dârülharbe dönüşmesi için kâfidir. Mümkün ise böyle bir yeri **kurtarmak**, dârülislâm hükûmetinin vazifesidir. Osmanlıların **Kıbrıs**'ı fethinin meşruiyeti, Hazret-i Osman zamanında fethedilip dârülislâm olmasına bağlanmıştır.

Fetvâ İmameyn'e göre verilmiştir. Çünkü **zamana elverişli** olan budur. Hanefî fakih Cessas, İmam Ebu Hanife'nin bu fetvasını ilk devir Müslümanlarının idealizmine göre verilmiş bulur; **“Can ve mal emniyetinin bulunması, bir yeri dârülislâm yapmaz.** Müslüman, dârülharbde de emniyet içinde bulunabilir” der. İbn Âbidin eman bahsinde diyor ki: **“Hadler ve kısas icra edilmeyen yer dârülharbdir.”** Kuhistanî ise, “Bir belde hâkim şer'î hukuka göre hükmetmiyorsa, orası dârülharbdir” buyuruyor (Câmiür-rûmuz).

İmam Şâfiî'nin, **“dârülislâm olan bir yer, asla dârülharb olmaz”** sözü, mülkiyet içindir. Yani dârülislâm, dârülharbe dönüşse bile, oradaki Müslümanların mülkiyet hakkı kaybolmaz; tekrar fethedilince, ganimet sayılmaz. Eski sahibi olan Müslümana verilir. Aksi takdirde, Sicilya, İspanya, Portekiz, Balkanlar, Orta ve Doğu Avrupa'nın bugün bile dârülislâm sayılması lazım gelir ki, hukuken de aklen de olacak şey değildir.

Nitekim **İbn Hacer** der ki: “Bir yerin kadim zamanda fethi, oranın dârülislâm sayılması için kâfidir. Eğer **orada bulunan Müslümanları şeriatı tatbikten menediyorlarsa**, o zaman burası dârülküfr olur (Tuhfetü'l-Muhtac, IX/269). Esasen tamamen ilmî mahiyetteki bu mesele, zamanla **siyasi demagoji mevzuu** yapılmış; hatta bazılarının **hakikati tahrif eden kitaplar** bile yazdırılmıştır.

Mekke'den Habeşistan'a...

Bir dârülislâm, **gayrimüslimler tarafından işgal** ve fethedilip, orada şer'î hükümlerin tatbikine ilişilmemiş ise, orası dârülislâm olarak kalmaya devam eder. (Câmiü'l-Fusûleyn) Nitekim **İspanyollar**, bir müddet **Endülüs**'te şer'î hukukun tatbikine izin vermişti. **Hindistan**,

Kıbrıs, Tunus gibi sömürgelerde de şeriatin tatbikine müsaade edilmişti. Buna mukabil **Moğol ve Haçlı** istilâsına uğrayan İslâm beldeleri dârülharbe dönüşmüştü.

Dârülişlâm, dârülharbe dönüşürse, buradaki Müslümanların **can, mal ve dinlerine ilişiyorsa**, dârülişlâma **hicret** etmeleri icap eder. Bu mümkün olmazsa, kolay yaşayabilecekleri başka bir gayrimüslim ülkeye hicret ederler. Nitekim o zaman baskıcı bir dârülharb olan **Mekke'deki ilk Müslümanlar**, başka bir dârülharbe, ama müsamahakâr bir Hristiyan hükümdarın idaresindeki **Habeşistan'a hicret** etmişti.

İşgale uğrayan Müslüman beldelerin idarecileri, **görünüşte istilâcılara tâbi** olmakla beraber, Müslümanlar arasında şer'î hukuku tatbik kâdir iseler, orası dârülişlâm olmaya devam eder. İstilâcıların Müslümanlar üzerine tayin ettikleri vali ve kâdılar, **adaletle uygun** davranıyorlarsa bunların icraatları meşru olur. Aksi takdirde Müslümanlar kendi aralarında bir müftü, kâdı veya emir seçerler.

Bu müftü onlara **Cuma namazı** kıldırır ve aralarında şer'î hukuku tatbik eder. Bu da mümkün olmazsa **esaret hayatı** bahis mevzuu olur. Müslümanlar, beldelerinin **en büyük âlimine tâbi** olurlar. Ancak aralarında **ukubat (ceza) hükümleri cereyan etmez**; muamelat hükümlerine uymaları da ihtiyarî hâle gelir. (Hadika, Reddü'l-Muhtar)

İş, kanunda

Meselâ Osmanlılar devrinde **memleket nüfusunun yarısı gayrimüslim** idi. Bazı vilâyetlerde halkın neredeyse tamamı böyleydi. Ama dârülişlâm idi. Çünkü Osmanlı hukuku, **hep şer'î kaidelere istinad eder**. Şimdi Müslümanların ekseriyette olduğu öyle memleketler vardır ki, **Kur'ân-ı kerîme göre kanun yapmak suçtur**.

Bir memlekette resmen şer'î hukuk cari olmakla beraber, **tatbikatta zaman zaman buna muhalif icraatlar** olsa bile, burası dârülharbe dönüşmez. İdareciler **günahkâr** olur. Çünkü şer'î hukuku kabul etmemek gibi bir iddiaları yoktur.

Bazı kanunların şer'î kaidelere uygun olması veya **İsrail, Yunanistan gibi** memleketlerde Müslümanların ahval-i şahsiye denilen şahıs, aile ve miras hukukunu tatbik edebilmesi yahut **ezana, Cuma namazına müsaade** edilmesi, burayı dârülişlâma dönüştürmez. **Kardeşlerle evlenmenin yasak olması**, şer'î hukukun emridir. Dünyadaki hemen bütün memleketlerde de böyledir. **Cuma'nın şartı**, halifenin varlığı ve iznidir. Ancak **halife olmasa da Müslümanlar toplanıp** Cuma kılabilir; ama bu orayı dârülişlâm yapmaz.

Dâr (ülke) farkının **bazı neticeleri** vardır: Dârülharbde Müslüman olan kimsenin, dinî hükümleri bilmemesi **mazeret** kabul edilir. Dârülharbde harbîlerden **fâiz alması** ve onlarla menfaatine olmak şartıyla **fâsid muamelede bulunması** câizdir. Dârülharbde Müslümanın işlediği suç, günahtır; ama buna dârüislâmda ceza verilmez.